

Urh Ferlež, Mia Strašek

»In vsa modrost življenja je morda, biti pripravljen kakor zvok piščali ...«

*Življenje in retrospektiva strokovnih dosežkov profesorice Božene Orožen
(1929–2025)*

FERLEŽ Urh, mag. prof., asistent na Inštitutu za slovanske jezike, Filozofska fakulteta, Univerza Karla in Franca v Gradcu, Merangasse 70/1, A-8010 Gradec, urh.ferlez@uni-graz.at

STRAŠEK Mia, Belo 9, SI-3240 Šmarje pri Jelšah, mia.strasek6@gmail.com

929Orožen B. "1929/2025"

**»IN VSA MODROST ŽIVLJENJA JE MORDA,
BITI PRIPRAVLJEN KAKOR ZVOK PIŠČALI ...«**

*Življenje in retrospektiva strokovnih dosežkov
profesorice Božene Orožen (1929–2025)*

Prispevek predstavlja življenje in delo Božene Orožen (1929–2025), profesorice slovenskega in ruskega jezika, bibliotekarke in raziskovalke. Njeno delo je bilo osredotočeno na domoznanske raziskave, slovensko-češke literarne stike ter popularizacijo lokalne kulturne zgodovine. Po izgnanstvu v Srbijo med drugo svetovno vojno je študirala slavistiko v Ljubljani in nato več desetletij poučevala na gimnaziji v Celju. Objavila je več znanstvenih in strokovnih člankov ter sodelovala pri pripravi učnih gradiv. Leta 1994 je bila ena od pobudnic ustanovitve Univerze za III. življenjsko obdobje v Celju. Njena bibliografija vključuje prispevke s področja literarne zgodovine, domoznanstva in didaktike. Gre za eno najpomembnejših celjskih slavistik in poznavalk kulturne zgodovine.

Ključne besede: Božena Orožen, izgnanci, slovensko-češki literarni stiki, domoznanstvo.

FERLEŽ Urh, M.A., assistant at the Institute of Slavic Languages, Faculty of Arts, Charles and Francis University of Graz, Merangasse 70/1, A-8010 Graz, urh.ferlez@uni-graz.at

STRAŠEK Mia, Belo 9, SI-3240 Šmarje pri Jelšah, mia.strasek6@gmail.com

929Orožen B. "1929/2025"

**»AND ALL THE WISDOM OF LIFE IS PERHAPS
TO BE AS READY AS THE SOUND OF A
FLUTE ...»**

*Life and retrospective of the professional achievements
of Božena Orožen (1929–2025)*

This article presents the life and work of Božena Orožen (1929–2025), teacher of Slovene and Russian, librarian and researcher. Her work focused on local history research, Slovenian-Czech literary contacts and the popularisation of local cultural history. After her exile to Serbia during the Second World War, she studied Slavic Studies in Ljubljana and then taught for several decades at a secondary school in Celje. She published several scientific and professional articles and contributed to the development of teaching materials. In 1994, she was one of the initiators of the establishment of the University for the Third Age of Life in Celje. Her bibliography includes contributions in the fields of literary history, local history studies and didactics. She is one of the most important Slavists and cultural history experts in Celje.

Key words: Božena Orožen, exiles, Slovenian-Czech literary contacts, home lore.

Uvod

Ko sva se avtorja tega prispevka manj kot leto pred smrtjo pogovarjala z Boženo Orožen, je beseda nanesla na življenjski moto njenega očeta, zgodovinarja in slavista Janka Orožna, ki se je glasil: »Živimo, da delamo«. Moto je vklesan tudi na njegovi spominski plošči, midva pa sva jo vprašala, kaj bi bil njen. Odgovorila je z verzom iz pesmi *Elegija* Janka Glazerja: »In vsa modrost življenja je morda, biti pripravljen kakor zvok piščali, da kadar veter s svojimi korali dotakne se srca, nam vztrepeta in vdano se odzove – kot v zahvali.«

Božena Orožen (1929–2025) je bila desetletja aktivna kot profesorica slovenskega in ruskega jezika, bibliotekarka, obenem pa neumorna raziskovalka lokalne, pa tudi širše slovenske in drugih slovenskih zgodovin ter literatur. Njeno dolgo življenje in delo sta, z izjemo medvojnega izгона družine v Srbijo in krajšega službovanja v Brežicah, potekala v Celju. Njen spomin in njena dolga bibliografija sta razlog, da je kronistka Celja. Njeno življenje je bilo 20. stoletje v malem – spomini na Kraljevino Jugoslavijo, nemško okupacijo, izgon v Srbijo, preko socialistične Jugoslavije do samostojne Slovenije.

V članku želiva povzeti biografijo Božene Orožen in opozoriti na pomembne dosežke njenega dela. Naposled želiva njeno vlogo umestiti v širši (kulturno) zgodovinski kontekst, še posebej pa izpostaviti njeno vlogo pri razvijanju vseživljenjskega učenja na Celjskem.¹

Kratka biografija

Božena Orožen se je rodila 31. oktobra 1929 v Celju, na tedanjem Vrazovem, danes pa Gledališkem trgu 8, kjer je živela skoraj vse življenje. Njen oče, Janko Orožen (1891–1989), zgodovinar, slavist in pedagog, je vplival na njeno zanimanje za humanistiko. Mati je bila Sabina Orožen, rojena Kmecl. Otroštvo je preživela v Celju, vendar je bila med drugo svetovno vojno (1941–1945) z družino izgnana v Srbijo, kjer je obiskovala gimnazijo v Beogradu. Po vojni se je vrnila v Celje in maturirala na tamkajšnji gimnaziji leta 1948. Nato je nadaljevala

Božena Orožen, na hrbtne strani slike je napis »Mamici za godek. Leta 1931. Boženka«, fotografijo je 14. oktobra 1931 posnel Josip Pelikan (*Osrednja knjižnica Celje, domoznanski oddelek*)

študij slavistike na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je diplomirala leta 1953 z nalogo o savinjskem pisatelju Janku Kaču. Že med študijem se je ukvarjala s publicistiko in objavljala prve strokovne prispevke.²

Svojo poklicno pot je začela leta 1954 kot profesorica v Brežicah, nato pa je leta 1956 dobila zaposlitev na I. gimnaziji v Celju, kjer je poučevala slovenščino in ruščino do leta 1983. Vmes je kot štipendistka nekaj časa gostovala v Pragi in raziskovala slovensko-češke literarne stike. Poleg poučevanja je organizirala strokovne ekskurzije in razstave ter spodbujala zanimanje za književnost in kulturno dediščino. Leta 1983 je zaradi uvedbe programov

¹ Za razjasnitev nekaterih dvomov se zahvaljujemo Janji Jedločnik.

² Goropevšek, Božena Orožen; Jerovšek, Mala enciklopedija Božena Orožen; Strašek, Božena Orožen.

Družina Orožen pred 2. svetovno vojno. Slika ni datirana in nima znanega avtorja.
(Osrednja knjižnica Celje, domoznanski oddelek)

usmerjenega izobraževanja, v katerih ni želela sodelovati, sprejela službo na oddelku posebnih zbirk (domoznanskem oddelku) v celjski knjižnici. Upokojila se je leta 1991, a z delom nadaljevala. Leta 1994 je bila na njeno pobudo ustanovljena Univerza za III. življenjsko obdobje Celje. Univerza se je skozi leta razvila v pomembno izobraževalno središče za starejše v Celju in širše, pri čemer je Orožnova aktivno sodelovala pri organizaciji predavanj in kulturnih dogodkov.³

Poleg pedagoškega in organizacijskega dela se je ukvarjala tudi s publicistiko. Pisala je strokovne članke in prispevke s področja literarne zgodovine in domoznanstva ter sodelovala pri pripravi biografskih zapisov o pomembnih osebnostih iz celjskega okolja. Njeno raziskovalno delo se je osredotočalo predvsem na zgodovino mesta Celje in na njegove kulturne ustvarjalce. Med njenimi prispevki izstopajo študije o lokalni kulturni zgodovini, ki so bile objavljene v strokovnih revijah in zbornikih. Posebno pozornost je kot ena prvih

posvetila raziskovanju življenja in dela Alme Maksimilijane Karlin ter pomenu njenega ustvarjanja za slovensko in svetovno književnost. Aktivna je bila pri amaterskem Gledališču Teharje (danes Gledališču Petra Simonitija).⁴

Njeno delovanje ni ostalo omejeno le na lokalno raven, saj je sodelovala tudi z drugimi slovenskimi kulturnimi in izobraževalnimi institucijami. Aktivna je bila v Slavističnem društvu Celje in pri organizaciji dogodkov, povezanih s slovensko jezikoslovno in literarno tradicijo. Za svoje delo je prejela več nagrad, med njimi Zlati grb Mestne občine Celje leta 2000, leta 2014 pa naziv Naj Celjanka. Večkrat je bila nominirana za častno meščanstvo. Kljub temu njeno delo širše v slovenskem prostoru ni bilo posebej izpostavljeno. Njeni prispevki na področju izobraževanja, kulturne dediščine in raziskovanja zgodovine Celja ostajajo pomemben vir za nadaljnje proučevanje lokalne zgodovine in kulturnega dogajanja v drugi polovici 20. stoletja.⁵

³ Goropevšek, Božena Orožen; Jerovšek, Mala enciklopedija Božena Orožen.

⁴ Goropevšek, Božena Orožen; Jerovšek, Mala enciklopedija Božena Orožen; Ferlež, Boženi Orožen v spomin 145–146.

⁵ Goropevšek, Božena Orožen.

S svojim delovanjem je pustila pečat v pedagoškem in raziskovalnem delu ter pomembno prispevala k razvoju kulturnih dejavnosti v Celju. Njena prizadevanja za ohranitev kulturne zgodovine mesta so še danes pomemben temelj za nadaljnje raziskave in razumevanje razvoja slovenske kulturne identitete. Poleg znanstvenih prispevkov je bila tudi mentorica številnim mladim raziskovalcem in študentom, ki so se z njeno pomočjo dokopali do marsikaterega novega spoznanja o (literarni) zgodovini.⁶

Božena Orožen je po krajšem bivanju v Domu ob Savinji v Celju umrla 22. januarja 2025.

Kako se vzgoji intelektualka

Na strokovno in poklicno pot mlade Božene je prav gotovo odločilno vplival njen oče, Janko Orožen (1891–1898); kot je tudi sama zapisala, jo je vzgajal predvsem s svojim dobrim zgledom.⁷ Orožen je izhajal iz hribovske zasavske vasi. Že kot mlad se je v Avstro-Ogrski, v kateri so slovanski narodi vedno glasneje zahtevali več pravic, izoblikoval v trdnega slovanofila. V mladosti se je naučil vrsto slovanskih jezikov, na prvem mestu pa je ves čas ostajala ljubezen do Češkoslovaške in predvsem češkega jezika ter kulture. Z bohemofilstvom je izbral hčerino ime, in sicer po pisateljici češke klasike, Boženi Němcovi.⁸

Po učiteljišču v Mariboru je leta 1913 poskusil s študijem prava v Pragi, a ga je kmalu opustil. Prva svetovna vojna ga je kot vpoklicanega vodila v razne slovanske in neslovanske kraje nekdanje monarhije, naposled se je kot prostovoljec pridružil solunskim borcem. Po vojni je na novoustanovljeni ljubljanski univerzi doštudiral slovenščino, zgodovino in geografijo in bil po več službenih mestih naposled premeščen v Celje, kjer je z izjemo časa, ko so ga nacisti izgnali v Srbijo, ostal aktiven do smrti. Leta 1929 se je poročil in z ženo sta najela stanovanje na današnjem celjskem Gledališkem

trgu – kjer se je rodila Božena in kjer je družina, nato pa hči sama, živela do leta 2024.⁹

Janko Orožen je predvsem za potrebe svojih raziskav in radovednosti prepotoval dobršen del srednje Evrope in Jugoslavije, še posebej natančno pa je raziskoval in prehodil Celje z okolico in Zasavje. Leta 1938 sta se z ženo na primer udeležila vseslovanskega sokolskega zleta v Pragi. Svojo ljubezen do slovanskega je utrjeval s pisanjem učbenikov za slovanske jezike (ruski, češki jezik), napisal je tudi več drugih knjig¹⁰ o slovanskih deželah, pa tudi učbenike za zemljepis in zgodovino. Tudi prevajal je (iz češčine, ruščine in francoščine). Kljub visokemu številu izdanih knjig se njegova hči ne spominja, da bi se kdaj s tem hvalil – ali to omenjal – tako gre v tem primeru še za eno pri njej podedovano lastnost.¹¹

Božena Orožen je tako odraščala v velikem spoštovanju do vsega slovanskega in slovanskega. Z družino so precej potovali po Jugoslaviji in izven nje, tudi po slovenskem zamejstvu. Od tod nedvomno del njene strasti za domoznansko in zgodovinsko raziskovanje ter izletništvo. Starši so jo vzgajali liberalno in ne po malomeščanski navadi, ki je pred drugo svetovno vojno, marsikje pa še dolgo po njej, ženske podrejala možu in štedilniku. Spodbujali so jo pri njeni odločitvi za študij jezikov, od očeta pa je najbrž podedovala in posnemala tudi del pedagoškega erosa. Nanjo so vplivali nešteti obiski intelektualcev v njihovem družinskem stanovanju, nekateri od njih so bili Čehi ali drugih narodnosti.¹²

Janko Orožen je imel vsaj pred drugo svetovno vojno najbrž najbolje založeno slovansko navdahnjeno knjižnico v Celju. Poleg obilice slovenskih je imel še kopico čeških, poljskih, ruskih, srbohrvaških in makedonskih knjig. Poleg klasičnih enciklopedij, slovarjev in znanstvenih zbirk v nemškem jeziku je imel še francoske knjige, veliko knjig s področja pedagogike, pravzaprav vse, kar je do tedaj izšlo o zgodovini Celja, kakšen ducat knjig (zgodovinskih in propagandnih) o Kraljevini Sr-

⁶ Strašek, Božena Orožen.

⁷ Orožen, Moj oče Janko Orožen, 97–112.

⁸ Strašek, Božena Orožen, 14.

⁹ Goropevšek, Oris življenja in dela, 13–22; Orožen, Moj oče Janko Orožen, 97–112.

¹⁰ Na primer: Orožen, Opis Češkoslovaške republike.

¹¹ Goropevšek, Oris življenja in dela, 13–22.

¹² Goropevšek, Oris življenja in dela, 13–22.

Družina Orožen na svojem oknu v Srbiji (Paraćin) (Osrednja knjižnica Celje, domoznanski oddelek)

bov, Hrvatov in Slovencev ter družini Karađorđević, zelo pa so ga zanimale tudi manjšine – poleg gradiva o slovenskih in drugih jugoslovanskih je imel tudi več knjig o lužiški srbščini.¹³ Ta knjižnica, ki je imela središče v dnevni sobi njihovega stanovanja, počasi pa se je širila tudi v druge prostore, je bila prostor, kjer je nastala večina del Janka Orožna, pozneje pa si je tam znanje nabirala Božena in tudi sama ustvarjala.

Dnevnik vojnih in izgnanih dni

Brezskrbno otroštvo Božene Orožen v Celju je prekinila nemška okupacija. Družina je bila zaradi

očetovega učiteljskega poklica in narodno zavedne držbe kmalu po vzpostavitvi nemške oblasti odpeljana v Srbijo. To je bilo junija 1941, transport se je ustavil v Paraćinu, pozneje pa so živeli v Beogradu, kjer je Orožnova obiskovala gimnazijo od drugega do petega razreda. Zgoraj omenjena knjižnica je vojno preživela skrita nad svinjatom na domačiji v Turju.

Nesrečen izgon je družina prebrodila z optimizmom, oče je s pedagoškim in raziskovalnim delom nadaljeval tudi v Srbiji. Posebna dragocenost iz arhiva Božene Orožen so dnevnik in pisma, ki jih je kot najstnica pisala tik pred (še v Celju, zadnje dni pred okupacijo) in med prvimi dnevi izgnanstva v Srbiji. Omogočajo nam vpogled v vsakdanje življenje slovenskih izgnancev, prav tako pogled otroka na dogodke tik pred okupacijo in ob njenem začetku. Veliko dokumentarno vrednost teh dokumentov naj v nadaljevanju nakaževa z nekaj odlomki.

Prvi zapis v dnevniku s 27. marca 1941 se glasi: »Dopoldne

sem bila v šoli. Že med odmorom so nekaj govorili, da je kralj Peter prevzel oblast. Jaz pa vsemu temu nisem verjela. Po končanem pouku sem videla blizu gimnazije vse polno dijakov, ki so delili male znake zastavice. Tudi jaz sem dobila enega. Pri mostu me je čakala mamica, ki je rekla, da je zaradi nemira, ki je vladal tedaj v naši državi, kralj Peter prevzel vladno. Povedala mi je tudi, da je atec dobil poziv za orožne vaje. Zaradi opravkov pa se je ta dan odpeljal v Ljubljano. Rekla mi je, naj grem k povorki. In šla sem. Tam smo neprestanoma vzklikali kralju Petru. Ko smo dospeli pred celjski magistrat, so nam tam povedali, naj se zberemo ob ½ 7h na Glaziji. Zvečer smo odšle jaz, Pavlica, moja sošolka Mirica, njena sestra drugošolka pred Glazijo. Ker tam dijakov ni bilo, smo šle pred gimnazijo. Ko se je zbralo mnogo dijakov in dijakinj, smo se zvrstili v sprevod in šli na Glazijo. Tam smo zelo dolgo čakali.

¹³ Soavtor tega prispevka je v letih 2024 in 2025 urejal podredovano knjižnico Janka Orožna, ki jo je hči Božena skozi celo življenje pomembno dopolnjevala.

Bila je že tema, ko smo odkorakali na magistrat, kjer je bil govor. Iz tisočih in tisočih grl so doneli vzkliki kralju Petru. Nato smo se razšli po domovih. Iz Ljubljane se je vrnil atec.¹⁴

Napeto ozračje pred aprilsko okupacijo, kot se je kazalo v Celju, lahko razberemo tudi iz naslednjih zapisov, tako z 31. marca 1941: »Tam je bil moj bratranec Rafko, ki je hodil v tretjo gimnazijo. Rekel je, da so jim v šoli povedali, da ne bo pouka, dokler se položaj v državi ne uredi. (...) Bila sem še pri Pavlici, ko je prišel hišnik in rekel, naj se pripravimo, če bi bilo treba ponoči iti v zaklonišče, ki je bilo v hiši. To je povzročilo med nami otroci nemir. Šla sem v naše stanovanje, kjer sva s starim atom čakala mamico, ki je šla tisti dan obiskat ateca. Prišla je precej pozno. Še tisti dan smo si pripravili v mali nahrbtnik jedi, če bi bilo ponoči treba iti v zaklonišče. Noč pa je bila, hvala Bogu, mirna! Naslednje dneve smo začeli zapakovati v zaboje. Iskali smo voznika, ki bi nam to odpeljal k Olgi in v Šmartno v Rožni dolini. Po dolgem iskanju smo ga našli. Tako smo imeli vsaj nekaj stvari spravljenih, ako bi bila vojna.«¹⁵ Strah civilnega prebivalstva pred vojno se je izkazal za upravičenega, Orožnovi so se želeli nanjo pripraviti.

Dan pred začetkom vojne je mati Sabina Orožen dobila takrat že potrebno dovoljenje, da s hčerjo obiščeta moža na orožnih vajah v Zidanem Mostu. Zapis enajstletnice na dan začetka vojne 6. aprila je pretresljiv, prikazuje nam prve vtise nemškega napada na slovenskem podeželju; v njem je prisoten strah, a tudi trezen premislek in previdnost, s katero sta si mati in hči rešili življenje. Cvetna nedelja 6. aprila 1941: »Ob 4h smo šli na postajo. Ko je došel vlak, je bil tako natrpan, da v vozovih tretjega razreda ni bilo niti mesta praznega. (...) Prispeli smo v Zidani Most. Od tam smo šli peš v Radeče k teti Boži. (...) V šoli, kjer je stanovala teta Boža z otroki, so bili vojaki. Oficir nam je sporočil, da pridejo letala. In res so prišla. Bila pa so to izvidniška. In sicer nemška. Kmalu po tem smo po radiu izvedeli, da so nas Nemci napadli. Začela se je vojna. Oh, kako smo bili žalostni. (...) [Od tete] smo se poslovili goreče, saj nismo vedeli, če se še kdaj vidimo.« Ker se je začela vojna, se v Celje ni

bilo več mogoče vrniti, mama in hči sta prišli do mostu v Zidanem Mostu: »Kar začno praviti, da je alarm in moramo vsi v zaklonišče. (...) Iz zaklonišča sva šli z mamico v Širje k atcu. Na postaji je bilo vse polno ljudi s culami (...) Prišli sva v Širje. Jaz sem tam zaspala. Kar naenkrat pa me je mamica zbudila. Prišla so nad Zidani Most letala. Bilo jih je šestnajst. Vrgla so par bomb. Mamica je videla, kako so bombe padale. Hiša, v kateri sva bili, se je tresla. (...) Vojaki v Širju in na drugih hribih so streljali. Strojnice so regljale. Bilo je res strašno. Ubogi atec, ki je moral biti zraven strojnic, še v večji nevarnosti nego midve. Ko so letala odšla, je prišel atec.«¹⁶

Mati in hči sta se nato zatekli na samotno kmetijo pri Turju, po poti sta srečali ranjenega vojaka. Tam se je družina morala raziti: »Oh, kako dolgo smo se poslavljali. Ženi, ki je malo dalje stala, je šlo na jok. Tudi mi smo jokali. Treba je bilo oditi.«¹⁷ Na kmetiji sta preživeli eno noč, kot zanimivo podrobnost pa lahko izpostavimo, da je še isti dan po nekem vojaku oče Janko na kmetijo pisal pismo, mati Sabina pa mu je odgovorila. Prav tako je pismo prišlo naslednji dan. Ta dan sta se umaknili v očetovo rojstno vas Turje, kjer so se zopet srečali. Za četrtek 10. aprila pravi zapis: »Mamica je bila pravkar v šoli pri učiteljici, ko je prišel stric Tinče se posloviti, kajti namenjeni so bili iti vojaki v Srbijo. Mislil je, da ne bo družine več videl. Jaz sem tekla po mamico. Začelo je snežiti.«¹⁸

Stric Tinče se ni odpravil v Srbijo, takole pravi zapis z 11. aprila: »Zgodaj zjutraj je potrkal cerkovnik na okno. Rekel je, da smo se vdali in da je konec vojne. Ateca je to zelo potrlo. (...) Mislili smo, da bodo Nemci vse preiskovali. Zato sem se jaz zelo bala.«¹⁹

12. aprila se je Janko Orožen vrnil v Celje, da bi preveril stanje njihovega stanovanja. Božena je ostala v Zasavju. Nemci so ga pridržali in izpustili, stanovanje so že zasedli. Čez teden dni so ga zaprli, zapis z 21. aprila: »Popoldne je prišel stari ata. Prinesel mi je v Radeče slabo vest, da so mi zaprli

¹⁴ Dnevnik Božene Orožen.

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Prav tam.

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Prav tam.

ateca. Jaz sem jokala. Tudi zvečer v postelji. Zdelo se mi je tisti dan moje življenje brezpomembno.«²⁰

V prvih dneh junija se je Božena s starim očetom vrnila v Celje, saj je nemška oblast znova odprla šole. Vsiljeni učni jezik, ki je povrh predstavljal okupatorje, ki so zaprli očeta, je na gimnazijko deloval negativno (3. junij 1941): »Začela se je nemška šola. Večinoma smo peli nemške pesmi. Vsi so govorili z nami nemško, čeprav so nekateri znali slovensko. V šoli pač ni bilo prijetno.«²¹ Z materjo je obiskovala zaprtega očeta in mu nosila hrano.

9. junija dnevnik poroča o prvih izgnanih družinah: »Ko so prišli Pristovškovi pozno zvečer spat, je prišel policaj in v eni uri so morali iz stanovanja. Tudi drugim rodbinam se je to zgodilo.« To so bili prvi izgnanci od skupaj približno 17.500, ki so bili med 2. svetovno vojno iz Štajerske in Gorenjske izgnani na Hrvaško in v Srbijo.²² Strah se je v družini še poglobil, čakali sta, kdaj bo potrkalo tudi na njihova vrata (10. junij 1941): »Ko sem šla v šolo, sem zvedela, da so Majdo odpeljali. Sedaj sem vedela, da bodo tudi nas. Poslovala sem se od nekaterih sošolk.«²³

V četrtek, 12. junija 1941, je napočil žalostni dan: »Zjutraj ob ½ 6h je pri nas pozvonilo. Prišel je vojak s puško. Mamica je takoj vedela, da je prišel, da bi nas odpeljal. Čeprav nismo nič naredili, ampak samo zato, ker smo bili zavedni Slovenci. V eni uri je rekel vojak, da moramo biti gotovi. Jaz sem vstala. Ležala sem vso noč oblečena. Imela sem več oblek na sebi. Nisem se nič jokala.«²⁴ Kljub tragičnosti trenutka lahko danes v njem zaznamo hudomušno anekdoto iznajdljivega moža. V stanovanju je bil namreč tudi Boženin dedek, ki pa je stanoval v sobi z lastnim izhodom na hodnik. Če bi ga vojak dobil v stanovanju, bi moral zraven v Srbijo, tako pa je šel skozi svoja vrata na hodnik stavbe in skozi glavna vrata vstopil v predsobo, pretvarjajoč se, da je prišel na obisk. Vojak ga je odslovil in lahko je prosto odšel. Za Sabino in Boženo Orožen se je kalvarija šele začejala.

Pri zaporu (Starem piskru) sta ženski počakali tovorno vozilo, ki je izgnance odpeljalo v Maribor. Stari oče in prijatelji so se od njiju lahko poslovili in jima prinesli kruh in bombone. »Ljudje so nam mahali in vzklikali smo si 'Zdravo'.«²⁵ Odšli so z dvignjeno glavo.

Po prihodu v Mariboru so se dogodki odvijali na naslednji način: »Ko smo se pripeljali v Maribor v kasarno, nas je čakalo tam mnogo Slovencev. Peljali so nas v klet z vso prtljago. Slovenci so nam povedali, da bo telesna preiskava in da bodo vzeli denar v markah in tudi ako bo kdo imel čez 500 din. Seveda tudi zlatnino. Nato smo morali iti s prtljago na dvorišče. Začeli so klicati imena. Vsak, ki je bil poklican, je moral na preiskavo. (...) Končno sva prišli na vrsto. Pregledali so nama vse kovčke. Telesno pa naju niso nič preiskovali. Nato sva šli v drugo sobo. Tam so zapisali, kje smo v Celju stanovali itd. Nato smo zopet šli v klet. Noč je bila težka. Z mamico sva dobili tu deske, ki sva jih položili na tla. Pod glavo sva si dali blazino in sva se malo pokrili.«²⁶

Dan pozneje, pravi zapis v dnevniku, se jima je pridružil oče, ki je bil do tedaj zaprt v Kapucinskem samostanu v Celju. Zopet so jih prešteli in postavili v sprevod. Ponižanje, ki so ga čutili, opiše z besedami: »Ko je bilo to končano, so se ob obeh straneh postavile straže z bajoneti, kakor da smo bili največji zločinci. Mahali smo tistim, ki so še ostali, ker še ni bila vsa rodbina, in smo odšli. Oh, kako je bilo žalostno. Srbski vojaki so nas žalostno gledali. Šli smo na postajo. Tam nas je čakal osebni vlak.²⁷« Za ta vlak se zahvali Bogu, prva dva transporta Slovencev so odpeljali s tovornimi vlaki. Omeni tudi nemškega vojaka, ki naj bi se ustrelil sam, saj ni mogel gledati, kako grdo ravna s srbskimi vojaki. Vlak je za kratek čas postal v Celju, kjer so lahko zopet pomahali svojcem, celo oddali pismo in od dedka dobili nekaj potrebščin ter denarja. Vlak je naposled ustavil v Zagrebu, kjer so jih za silo oskrbeli pripadniki Rdečega križa.

14. junija 1941 so izgnanci morali peš in z ladjo čez Savo premagati pot od Slavonskega do Bosan-

²⁰ Prav tam.

²¹ Prav tam.

²² Logar, Slovenski izgnanci; Kregar, Okupacijsko nasilje, str. 143.

²³ Dnevnik Božene Orožen.

²⁴ Prav tam.

²⁵ Prav tam.

²⁶ Prav tam.

²⁷ Prav tam.

skega Broda, od tam pa zopet z vlakom v Sarajevo. Mučni potopis razvedri opis tistega, kar jim je Rdeči križ priskrbel v bosanskem glavnem mestu: »Dobili smo golaž, vsak štruci belega kruha in črešnje. Mi otroci smo dobili tudi bombone in adria rezine. Gospodje pa so dobili cigarete. Na postaji pri Rdečem križu je bila tudi neka gospodična iz Celja, ki jo je mamica poznala.«²⁸ Naslednja postaja (dnevniški zapis za 15. junij) je bilo zdraviliško mesto Anđelovac, kjer se spominja spanja v hotelih in kisle mineralne vode. 17. junija so prispeli v Paraćin, kjer je družina nekaj časa živela v prostorih izpraznjene nekdanje lekarne. Slovenska kolonija izgnancev se je po svojih močeh organizirala. Zadnji zapis iz dnevnika je naslednji: »Zjutraj je prišel v apoteko neki učitelj in je rekel, ako hočem iti k njegovima hčerkama se igrat. In šla sem. Tam sem ostala tudi na kosilu. V tem prebivališču smo ostali približno en teden, potem pa smo bili porazdeljeni po stanovanjih.«²⁹

Dnevnik je, upoštevajoč dejstvo, da gre za otroško kronistko, napisan izjemno zrelo, s tekočo besedo, morda celo z nekoliko literarne ambicije. Žal je Božena Orožen napisala le petnajst strani dnevnika, s prihodom v Srbijo pa se zapis konča. O življenju družine po juniju 1941 pričajo pisma domačim, v katerih mlada Božena poroča o svojem šolanju, prebranih knjigah in prijateljicah v Srbiji. Iz tega časa je ohranjena tudi njena spominska knjiga. Čas v Srbiji jo je izjemno zaznamoval, izgonu navkljub tudi pozitivno. Spoznala je veliko ljudi, odrasla in se začela učiti ruščine, ki je pozneje poleg slovenščine postala njen študij in poklic. Dnevnik lahko postavimo ob bok drugim spominskim zapisom, na primer Frana Roša ali Ervina Mejaka.³⁰

Kot dokument dnevnik dopolnjuje raziskave slovenskih izgnancev med nemško okupacijo Štajerske.³¹ Še toliko dragocenejši je kot pričevalec celjske zgodovine med okupacijo, saj je bilo mesto po eni strani vmesna postaja za izgnance iz nekaterih

drugih slovenskih krajev,³² po drugi strani pa je bilo iz samega Celja izgnanih več kot 1000 ljudi.³³

Delo na področju raziskovanja češko-slovenskih literarnih stikov in didaktike slovanskih jezikov

Poizvedba o bibliografiji Božene Orožen pokaže 102 vnosa v avtorstvu in soavtorstvu, pri tem imajo večinski delež strokovni članki, največ s področja celjskega in savinjskega domoznanstva in češko-slovenskih (literarnih) stikov. Sama je vse svoje delo skromno (po njenih besedah samokritično) imenovala »brkljanje« ali »paberkovanje«,³⁴ čeprav marsikateri zapis ti dve oznaki presega.

Orožnova v Češkem Krumlovu (Osrednja knjižnica Celje, domoznanski oddelek)

Kot očeta je tudi njo zelo zanimala češka književnost. V šolskem letu 1958/1959 je kot štipendistka raziskovala v Pragi. V tistem času je bila ena redkih, ki se je raziskovalno zanimala za zgodbo

²⁸ Prav tam.

²⁹ Prav tam.

³⁰ Roš, *Slovenski izgnanci; Mejak, Izgnali so me v Srbijo*.

³¹ Prim. Fürst in Kocalj, *Slovenski izgnanci; Ferenc, Množično izganjanje Slovencev*.

³² Marđetko, *Trdnjava na jugu*, str. 10.

³³ Kregar, *Okupacijsko nasilje*, str. 143.

³⁴ Tavčar, *Slovenci za danes*, str. 251.

vino češko-slovenskih literarnih stikov.³⁵ Najbolj jo je zanimalo delo Zofke Kveder na Češkem in češke pisateljice in dramatičarke Gabriele Preissove (1862 - 1946). Preissova jo je še toliko bolj pritegnila, saj je dve leti živela blizu Celovca in se je zanimala za koroške Slovence.³⁶ Osrednja knjižnica Celje hrani nekaj njene korespondence iz tega obdobja, ohranjeni so dopisi arhivom in muzejem ter živahno pisemsko razpravljanje z njenim očetom, ki je polno namigov in nasvetov, kaj še naj razišče. V njeni osebni knjižnici je bilo v originalu več kot dvajset knjig Gabriela Preissove.

Izpostaviti je treba njene strokovne prispevke, ki so izšli v Celjskem zborniku ter Jeziku in slovstvu. V prvem *Veronika Deseniška in Barbara Celjska v češkem leposlovju* (1960), *Slovenski kraji in ljudje v spisih starejših čeških leposlovcev*: I. del (1968) in II. del (1970). V Jeziku in slovstvu *Češka predelava Prešernovega Krsta pri Savici* (1960), *Slavisti na Slovaškem in Moravskem* (1974), *Češko-slovenski kulturni stiki* (1977). V isti reviji je objavila še več drugih člankov iz didaktike, jezikoslovja in drugih tem.

Orožnova je bila tudi prevajalka iz češčine, čeprav je to dejavnost opravljala redko. Prevedla je dve knjigi, priročnik za otroke Františka Elstnerja (*To zmorem sam*, Mladinska knjiga 1967) in Karla Pichlíka (*Iz ruskega ujetništva v boj proti vojni*, Borec, 1968), poleg tega pa več člankov Miroslave Genčiove in Františka Benharta (prevodi Genčiove so izhajali v reviji *Otrok in knjiga*, Benhart, češki slavist, ki se je zanimal za slovensko sodobno književnost, pa v *Sodobnosti*).

Napisala je več delovnih zvezkov za ruski jezik³⁷, sodelovala pri pripravi predmetnega izpitnega kataloga za ruščino na maturi (1992) in je soavtorica *Rusko-slovenskega učnega slovarja* (1977, DZS).

³⁵ Zanimanje za raziskovanje češko-slovenskih literarnih in sploh stikov se je z drugimi češkimi in slovenskimi raziskovalci razmahnilo po osamosvojitvi in demokratizaciji obeh držav (prim. Vinkler, *Češko-slovenski in slovensko-češki slovstveni stiki*; Keršič-Svetel, *Češko-slovenski stiki*, Jensterle-Doležal, *Vzájemným pohledem*).

³⁶ *Závodský, Gabriela Preissová*.

³⁷ Učbeniki z vajami v Cobissu niso vnešeni, so pa izvodi ohranjeni v zapuščini avtorice, nastali so v sedemdesetih letih.

Univerza za III. življenjsko obdobje Celje

Božena Orožen je neposredno povezana z začetki ustanovitve Univerze za III. življenjsko obdobje, danes ene največjih tovrstnih institucij v Sloveniji. Leta 1991 se je po osmih letih na domoznanskem oddelku Osrednje knjižnice Celje upokojila, a je tedanji direktor Branko Goropevšek zapisal, da je sicer Orožnova vzela delovno knjižico, a je vedel, da sodelovanje še ni končano.

Božena Orožen in Janko Germadnik (takrat ravnatelj knjižnice) pred prostori študijskega oddelka Osrednje knjižnice Celje, ki je dala streho nad glavo Univerzi za tretje življenjsko obdobje

Takrat mlada upokojenka je najbrž na lastni koži izkusila, kaj pomeni po eni strani uživati za služen počitek in bonitete, ki temu pritečejo, po drugi strani pa še imeti željo po izobraževanju, srečevanju in po tem, da počneš nekaj koristnega. Prve univerze za tretje življenjsko obdobje so bile sicer ustanovljene v Franciji v sedemdesetih letih, v Sloveniji je bilo tovrstno izobraževanje starejših prvič poskusno vpeljano 1984, uradno pa dve leti pozneje z ustanovitvijo ljubljanske univerze za tre-

tje življenjsko obdobje. Po vzoru Ljubljane je bila 11. aprila 1994 ustanovljena celjska univerza za tretje življenjsko obdobje, tega dne se je namreč prvič sestel domoznanski krožek pod vodstvom Orožnove. Pozneje so se člani dobivali dvakrat tedensko. Univerza je za srečanja uporabljala Levstikovo dvorano v tedanji celjski knjižnici, ki je tudi sicer vse od začetka ustanova, v okviru katere deluje. Božena Orožen je s sodelavci poleg ideje uspela najti rešitve za začetne finančne, organizacijske in prostorske težave. Pomembno je bilo sodelovanje z andragogi, ki so sodelovali pri ljubljanski univerzi.

Sčasoma je postajal izbor dejavnosti na univerzi vedno obsežnejši. Sistem se je utekel, rastoč interes v celjskem okolju pa je postopoma nakazoval potrebo po širitvi ponudbe. Od ustanoviteljice ni bilo upravičeno pričakovati, da bi polje svojega dela širila tudi na druge tematike, zato so se pridružili novi sodelavci. Od domoznanstva (predavanj in ekskurzij) se je ponudba razširila na jezike, glasbene in druge krožke. Orožnova je dejavnosti v okviru univerze organizirala do leta 2004.

Ustanovitev take institucije v razmeroma majhnem mestu v času, kjer pojem vseživljenjskega učenja še ni bil tako utrjen in razširjen, kot je danes, je bilo pogumno dejanje – zahtevalo je veliko dela in entuziazma vseh sodelujočih. Da gre za zgodbo o uspehu, potrjuje na primer statistika iz leta 2011: 46 krožkov, 611 članov, 42 prireditve, 4 razstave in vsega skupaj 12344 obiskovalcev prireditve in krožkov. Gre za pomembno ustanovo, ki širi kulturno in izobraževalno ponudbo mesta. Ob delu za generacijo tretjega življenjskega obdobja ni pozabila na mlajše, saj je bila od začetka del projektov mladinskega raziskovanja v Celju (Mladi za napredek Celja, danes Mladi za Celje).

Neumorno delo za popularizacijo domoznanstva

Božena Orožen je vrsto let organizirala ekskurzije, prireditve, razstave, krožke, predavanja in druge dogodke, ki so imeli skupni imenovalec v spoznavanju domačih krajev, njihove dediščine, zgodovine, književnikov. Vse to je organizirala v okviru različnih institucij, sprva v okviru šole, nato v okviru celjske knjižnice, Univerze za tretje življenjsko obdobje, Slavističnega društva Celje, dol-

go let je organizirala izlete s svojimi prijateljicami in kolegicami v okviru skupine Potovke.³⁸ Vsak dogodek je bil skrbno pripravljen, ekskurzije so bile opremljene z nekaj stranskimi vodiči, skriptami, ki so še danes lahko poučno branje za vsakega popotnika. Posebej dragoceno je bilo njeno poznavanje zamejstva in organiziranje ekskurzij tja v času, ko Slovence iz osrednje Slovenije od zamejcev ni delila le odprta šengenska meja, bila je tudi ena prvih, ki se je na Celjskem zanimala za slovensko izseljenstvo. S sodelavci je v knjižni obliki izdala šest obsežnih vodnikov *Slovstveni in kulturnozgodovinski vodnik po Sloveniji*.³⁹

Vedno je opozarjala na manj znane literarne avtorje in zgodovinske osebnosti. Diplomirala je iz literarnega dela pisatelja iz Savinjske doline, Janka Kača (1891–1952). Posebej ji lahko damo zasluge, ker je med prvimi v Celju obudila spomin na svetovno popotnico in pisateljico Almo Maksimiljano Karlin. Sodelovala je pri predstavi, *Pod košatim očesom* Alme M. Karlin. Predstava je prirejena oziroma dramatizirana po istoimenski noveli avtorice Alme Karlin. Prvič je bila uprizorjena leta 1990 in do danes ponovljena petinsedemdesetkrat.⁴⁰ Leta 1989 je v knjižnici postavila razstavo o Almi Karlin, otvoritev je pospremil recital deklet v (simbolno) tradicionalnih azijskih oblačilih.⁴¹ Razstava je zbudila nekaj pozornosti. Drago Medved je o njej poročal za Delo in pozval strokovnjake, naj o njej napišejo monografijo.⁴² Leta 1992 je bila »čisto tiho«, torej brez slavnostnega odkritja, na približno mesto rojstne hiše Alme Karlin na Ljubljanski cesti (hišo je uničilo bombardiranje med 2. svetovno vojno) vzdana spominska plošča, in sicer na njeno pobudo in na pobudo Osrednje knjižnice Celje.⁴³ Boženo Orožen lahko tako označimo za pionirko almoslovja, ki je svoj večji zagon dobilo šele čez dvajset let po razstavi in plošči s postavitvijo razstave v Pokrajinskem muzeju Celje (2009), odkritjem

³⁸ Seznam vseh dogodkov in tudi natančna bibliografija je objavljena v Strašek, Božena Orožen.

³⁹ Prim.: Orožen, *Slovstveni in kulturnozgodovinski vodnik po Sloveniji*. 1, Gorenjska, 1991.

⁴⁰ Ljubiteljsko gledališče Petra Simonitija.

⁴¹ T. P., *Razstava o Almi Karlin*.

⁴² Medved, *Bo kdo napisal biografijo svetovljanke Alme Karlin? Članek navaja tudi vse do tedaj maloštevilne zapise o Almi Karlin (Janez Stanovnik, Olga Ratej, Janez Kajzer)*.

⁴³ Orožen, *Spominska plošča Alme Karlin*.

Božena Orožen s Petrom Simonitijem, ki je bil vrsto let njen sotrudenik pri teharskem ljubiteljskem gledališču 27. oktobra 2014 (*Osrednja knjižnica Celje, domoznanski oddelek*)

spomenika na Krekovem trgu (2010), v naslednjih letih pa gostujočih razstav po Sloveniji in tujini, simpozijev, prevodih njenih del, monografijah in podobno. Pred razstavo in ploščo Orožnove v javnem prostoru na veliko popotnico, razen skromnega groba na Svetini, ni spominjalo nič.⁴⁴

Sklep

S člankom sva poskusila pokazati obseg in raznolikost dela, ki ga je v dolgem, skoraj do zadnjih let aktivnem življenju, opravila profesorica Božena Orožen. Za svoje delo je sicer prejela nekaj nagrad, a je v samovrednotenju dela ostajala skromna, najbrž preskromna. Njeno delo je bilo z izjemo znanstvenega preučevanja slovensko-čeških literarnih stikov in nekaj razprav o didaktiki slovenskega jezika na poljudnoznanstveni ravni. Čemu torej pisati članek o njej v znanstveni zgodovinski reviji?

Enciklopedično znanje z raznih humanističnih področij, odlično poznavanje slovenske in

slovanskih zgodovin ter njena visoka večjezičnost so odlične kvalifikacije za kakovostno znanstveno delo. Dva bratranca Orožnove sta upokojena znanstvenika in univerzitetna profesorja, Martina Orožen (*1931), zgodovinska jezikoslovka, in literarni zgodovinar Matjaž Kmecl (*1934). Božena Orožen se za akademsko pot ni odločila. Ostala je zvesta svojemu mestu, ki ga je imela neskončno rada. Pol stoletja je izobraževala Celjane, tako dijake kot starejše, institucionalizirano in osebno. Njena vrata so bila vedno odprta za radovedneže in raziskovalce, vsakomur je rada pomagala po svojih močeh, znanje je delila prav do zadnjih dni, še v domu – pravzaprav je živela za delitev svojega znanja. Zaradi tega, pa tudi zaradi dosežkov, ki jih je mogoče objektivno vrednotiti (spomin na Almo Karlin, skrb za dediščino svojega očeta, znanstveno preučevanje češko-slovenskih literarnih stikov, literarni prevodi, pisanje učbenikov in slovarja), tudi če pustimo ob strani dolg seznam poljudnoznanstvenih objav, si profesorica Božena Orožen zasluži, da jo ohranimo v spominu kot pomembno slovensko humanistko in kulturno delavko.

⁴⁴ Orožen, *Samotna svetovna popotnica*.

Do podobnih ugotovitev je prišla tržaška profesorica Zora Tavčar, ki je konec devetdesetih let intervjuvala Boženo Orožen: »Za šesto izmed Slovenk v naši seriji sem izbrala eno tistih izjemno delavnic, a tihih in skritih slovenskih žena, ki v kulturnih središčih, odmaknjenih od prestolnice, opravljajo bogato znanstveno in kulturno-posredovalno delo, katerega osrednje središče in mediji le redko ovrednotijo, kaj šele nagradijo. Naj bo poklon ne samo njej, prof. Boženi Orožnovi z oddelka za znanstvene raziskave Študijske knjižnice v Celju, pobudnici dolge vrste kulturnih iniciativ v celjski regiji, dolgoletni profesorici na celjski gimnaziji, organizatorici razstav itd., pač pa tudi vsem tistim slovenskim ženam, ki jih zaradi njihove skromnosti javnost vse premalo pozna.«

Viri in literatura

Arhivsko gradivo

Domoznanski odderek Osrednje knjižnice Celje

Dnevnik Božene Orožen, 1941

Spominska knjiga Božene Orožen, 1941–1945

Članki in monografije

Ferlež, Urh. „Boženi Orožen v Spomin“.

Slavistična Revija 73, 2025, 1: str. 145–146.

Ferenc, Tone: Množično izganjanje Slovencev med drugo svetovno vojno. Izgnanci: zbornik slovenskih izgnancev 1941–1945 (Ur. Franc Šetinc), Ljubljana: Društvo izgnancev Slovenije, 1993, 19–107.

Fürst, Irena; Kokalj Kočever, Monika: *Slovenski izgnanci 1941–1945*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2014

Goropevšek, Branko. OROŽEN, Božena. (1929–2025). Obrazi slovenskih pokrajin. Mestna knjižnica Kranj, 2020. (citirano: 17. 3. 2025) Dostopno na naslovu: <https://www.obrazislovenskipokrajin.si/oseba/orozen-bozena/>

Goropevšek, Branko: *Človek živi, dokler se uči*. Celje: Osrednja knjižnica Celje, 2004.

Goropevšek, Branko: Oris življenja in dela prof. Janka Orožna. Orožnov zbornik (Ur. Marija Počivavšek), Celje: Zgodovinsko društvo, 13–22.

Jensterle-Doležal, Alenka (ur.): *Vzájemným pohledem: česko-slovenské a slovinsko-české styky ve 20. Století*. Praga: Národní knihovna České Republiky, 2011.

Jerovšek, Adriana idr.: *Mala enciklopedija, Božena Orožen, Osebnost mojega kraja*. Celje: Osnovna šola Frana Kranjca, 1999.

Keršič-Svetel, Marjeta: Česko-slovenski stiki med svetovnima vojnama. *Zgodovinski časopis*. 49/3, 1995, str. 427–454;

Kregar, Tone. Okupacijsko nasilje na Celjskem. Iz zgodovine Celja 4, Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2004. 137–163.

Ljubiteljsko gledališče Petra Simonitija Celje: PS: 30 let. Celje: Ljubiteljsko gledališče Petra Simonitija, 2023.

Logar, Franc: *Slovenski izgnanci iz Celja 1941–1945*, Celje: Krajevna organizacija, 2007.

Mardetko, Aleš: *Trdnjava na jugu tretjega rajha: Celje med okupacijo 1941–1945*. Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2021.

Medved, Drago: Bo kdo napisal biografijo svetovljanke Alme Karlin? Delo št. 225/31, 1989, str. 5.

Mejak, Ervin: Izgnali so me v Srbijo. *Borec* 29/1, 1977: 665–667.

Orožen, Božena: Moj oče Janko Orožen. Orožnov zbornik (Ur. Marija Počivavšek), Celje: Zgodovinsko društvo. 97–112.

Orožen, Božena: Samotna svetovna popotnica. *Novi tednik* št. 36/7. september 1989. str. 6.

Orožen, Božena: *Slovstveni in kulturnozgodovinski vodnik po Sloveniji. 1, Gorenjska*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 1991.

Orožen, Božena: Spominska plošča Almi Karlin. *Novi tednik* št. 27/9. julij 1992. str. 8.

Orožen, Janko: *Opis Češkoslovaške republike*, Ljubljana: Umetniška propaganda, 1931.

Orožen, Janko: *Učbenik ruskega jezika*, Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna, 1929.

Pekošak, Liza; Brezovšček, Aljaž: *Literarni potep po celjskih ulicah*. Celje: I. gimnazija, 2017.

Roš, Fran: *Slovenski izgnanci v Srbijo 1941–1945*. Maribor: Obzorja, 1967.

Strašek, Mia: *Božena Orožen*. Celje: I. gimnazija, 2024.

T. P. Razstava o Almi Karlin. *Novi Tednik* št. 37/14. september 1989. str. 8.

Tavčar, Zora: *Slovenci za danes*. Trst: Mladika. 1991.

Tavčar, Zora: *Slovenci za danes: 30 intervjujev z znanimi Slovenci in Slovenkami v emigraciji in doma*. Trst: Mladika, 1991.

Vinkler, Jonatan: *Češko-slovenski in slovensko-češki slovstveni stiki v 19. stoletju: doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2004.

Závodský, Artur. *Gabriela Preissová*. Praha: Divadelní ústav, 1962.

Zusammenfassung

„UND DIE GESAMTE LEBENSWEISHEIT IST VIELLEICHT, BEREIT ZU SEIN WIE DER TON DER FLÖTE...“

Lebensweg und Retrospektive der fachlichen Leistungen der Professorin Božena Orožen (1929–2025)

Der Beitrag behandelt das Leben und den beruflichen Weg der Professorin Božena Orožen (1929–2025), die einen prägenden Einfluss in den Bereichen der Slowenistik, der Slawistik, der Heimatkunde und des lebenslangen Lernens hatte. Sie wurde im Jahr 1929 in Celje in der Familie des bedeutenden Cillier Historikers Janko Orožen (1891–1989) geboren, was ihr Interesse für die Geisteswissenschaften und die spätere Berufsentscheidung zur Gymnasialprofessorin entscheidend beeinflusste. Während des Zweiten Weltkriegs vertrieben die deutschen Besatzer die Familie wegen ihrer nationalen Haltung nach Serbien. Von der Verhaftung bis zur Ankunft in Serbien schrieb Orožen ein Tagebuch, ein Zeitdokument, das uns den Blick eines jungen Mädchens auf die historischen Ereignisse zeigt, deren Teil sie war. Im Beitrag werden erstmals öffentlich Ausschnitte aus dem Tagebuch publiziert und dieses in den historischen Kontext der slowenischen Vertriebenen während des Zweiten Weltkriegs gestellt.

Nach dem Studium der Slawistik in Ljubljana unterrichtete Orožen mehrere Jahrzehnte Slowenisch und Russisch am Gymnasium in Celje. Neben

der pädagogischen Tätigkeit organisierte sie Exkursionen, verfasste Lehrbücher, Ausstellungen und Vorträge und widmete sich der Erforschung der Geschichte von Celje.

Vom Vater erbte sie auch die Liebe zur tschechischen Kultur. Sie war eine der ersten, die die slowenisch-tschechischen Literaturkontakte wissenschaftlich erforschte, wobei ihre Studien über Zofka Kveder und Gabriela Preissová hervorstachen. Dies stellt ihr einziges wissenschaftliches Betätigungsfeld dar, ansonsten schrieb sie populärwissenschaftliche Beiträge. Sie verfasste auch Übersetzungen aus dem Tschechischen.

Als eine der ersten beschäftigte sie sich mit Leben und Werk der Weltreisenden Alma Karlin und ihrer Popularisierung; sie organisierte eine Ausstellung und die Aufstellung einer Gedenktafel in Celje. All dies tat sie zu einem Zeitpunkt, als der Name Karlin noch recht unbekannt war. In den achtziger Jahren begann sie an der Abteilung für Heimatkunde der Bibliothek in Celje zu arbeiten, wo sie ihr wissenschaftliches und publizistisches Wirken fortsetzte. Im Jahr 1994 war sie eine der Hauptinitiatorinnen für die Gründung der Universität für den dritten Lebensabschnitt in Celje, mit der sie einen bedeutenden Beitrag zur Entwicklung des lebenslangen Lernens in Slowenien leistete. Mehrere Jahre leitete sie an dieser Institution einen Heimatkunde-Kreis und organisierte Veranstaltungen.

Mit ihrem breiten enzyklopädischen Wissen und unermüdlicher Arbeit trug Orožen zur Bewahrung und Popularisierung des slowenischen Kulturerbes bei. Ihre Bibliografie umfasst mehr als hundert wissenschaftliche Beiträge, Übersetzungen und Didaktik-Handbücher. Trotz außerordentlicher Leistungen blieb sie bescheiden und widmete den Großteil ihres Lebens der Forschung sowie der Bildung von Jung und Alt. Sie starb im Jahr 2025 in Celje, ihr Werk aber bleibt ein bedeutender Teil des slowenischen und noch mehr des lokalen kulturellen und wissenschaftlichen Erbes in Celje.

Schlagerwörter: Božena Orožen, Vertriebene, slowenisch-tschechische Literaturkontakte, Heimatkunde

